

ISSN 1822–119X

Mokytojų ugdymas. 2011. Nr. 17 (2), 25–37

Teacher Education. 2011. Nr. 17 (2), 25–37

Lina GARŠVĖ

Šiaulių universitetas • Šiauliai University

LIETUVIŲ KILMĖS MOKINIŲ IDENTITETŲ UGDYMAS: NAUJOJO DISKURSO KONSTRAVIMAS REMIANTIS POSTMODERNIOSIOS FILOSOFIJOS TEORIJOMIS

Anotacija

Straipsnyje analizuojamas tautinio identiteto konstravimo raiškos būdai, remiantis postmoderniosios filosofijos teorijomis. Atskleidžiama didžiųjų naratyvų / didžiųjų pasakojimų ir galios diskursų įtaka mokinių identiteto konstravimui(si). Remiantis identiteto naujojo diskurso konstravimo teorija, pateikiama diskusija, kurios pagrindu siūlytina kurti hermeneutinės klasės metodologinę prieigą, sudarančią galimybes savojo internalizuoto identiteto konstravimo praktikai.

Pagrindiniai žodžiai: *Didieji naratyvai / didieji pasakojimai, galios diskursai, tautinis identitetas, hermeneutinė klasė.*

Įvadas

Sparčiai kintantys globalizacijos veikiami reiškiniai iš naujo formuoja kiekvienos valstybės socio-politiką, socioekonomiką, tai turi įtakos ir švietimo kaitos turiniui. Atsižvelgiant į vykdomą politiką kaip makrolygmenį, atitinkamai formuojamas ir mokyklų kaip mikrolygmens gyvenimas. Mokykloje skiepijami tam tikri tautiniai idealai, formuojamas lietuviškasis tapatumas (identitetas), kurio pagrindas – valstybės kalbos mokėjimas ir vartojimas, lojalumas tėvynei, bendra istorinė praeitis, naudojant atitinkamą tautinę simboliką ir kt. Tačiau Lietuva, kaip ir jos švietimo sistema, nėra uždara valstybė, todėl šiandieną ji išgyvena tam tikrus pokyčius, kuriems įtakos turi išoriniai faktoriai. Į šalies mokyklas atvyksta lietuvių kilmės mokiniai, kurie save identifikuoja ne lietuviškajame kontekste. Todėl lietuviškasis tapatumas turėtų būti traktuotinas ir suvokiamas ne kaip duotybė, tačiau kaip tam tikras konstruojamas objektas, kuris nuolat gali

CONSTRUCTION OF THE NEW DISCOURSE ON DEVELOPMENT OF LITHUANIAN ORIGIN PUPILS' IDENTITIES, BASED ON POST- MODERN PHILOSOPHY THEORIES

Abstract

The article analyses ways of manifestation of national identity construction, based on post-modern philosophy theories. The influence of grand narratives/master narratives and power discourses on (self-) construction of pupils' identity is disclosed. Based on the theory of construction of the new discourse on identity, the discussion is presented, which is proposed to be taken as a foundation for creation of the methodological approach of the hermeneutic classroom, which creates possibilities for practicing construction of one's own internalised identity.

Key words: *grand narratives/master narratives, power discourses, national identity, hermeneutic classroom.*

Introduction

Quickly changing phenomena influenced by globalisation form socio-policy, socio-economy of every state anew, influencing the content of changes in education too. Depending on implemented policy as a macro-level, school life as a micro-level is correspondingly formed. Every school models its inner policy, considering the policy carried out by the state. The school implants certain ideals, which are based on national expression, and forms Lithuanian identity, which is based on knowing and usage of the Lithuanian language, loyalty to the homeland, common historical past, using corresponding national symbols, etc. But Lithuania, like its system of education, is not closed and that is why today it has to undergo certain changes, influenced by external factors. Lithuanian schools are attended by Lithuanian origin pupils who identify themselves not within the frameworks of Lithuanian context. Therefore, Lithuanian identity has to be treated and perceived not as a given but as a subject

būti reflektuojamas. Tačiau kyla abejonių dėl atvykusių į lietuviškąsias mokyklas mokinių teisės į savojo identiteto išsaugojimą: ar vis dėlto jie privalo paklusti tam tikriems vyraujantiems galios diskursams, ar yra įgalinami kaip esantys *kitokie*. Taigi svarbu išsiaiškinti ir atpažinti galios diskursus, kurie vyrauja ir formuoja lietuviškojo identiteto sampratą makro- ir mikrolygmeniu. Taip pat jei įmanomas dialogas tapatumo konstravimo procese, atkoduoti, kaip įvyksta tapatumo susidūrimai (*intersections of identity*) ir kaip vyksta „derybos“ dėl to, kas yra tapatumas (*negotiation of identity*). Tapatumai yra socialinės realybės dalis, t. y. žmonių resursai, kurių paskirtis – suvokti pasaulį, todėl jie gali būti suvokiami kaip diskursai. Tačiau kyla klausimas, kas konstruoja socialinę realybę, kuria vadovaujasi ir ugdymo įstaigos. Reikėtų išskirti viešąją erdvę, masines medijas, politiką, nacionalinius stereotipus, kurie konstruoja nacionalinius tapatumo diskursus. Todėl analizuodama mokinių tapatumo ugdymo aspektą, remsiuosi postmoderniosios filosofijos atstovų M. Foucault (1998) galios diskurso ir F. J. Lyotard (2010) didžiojo pasakojimo / naratyvo (*grand narrative / master narrative*) samprata, kad galėčiau konceptualizuoti nacionalizmo diskursą ir jo atpažinimą. Taip pat nagrinėsiu postmoderniąsias identiteto teorijas ir naująjį diskursą, kur identitetas traktuotinas kaip tekstas, t. y. identiteto konstravimas vyksta per naratyvą, identitetas interpretuojamas kaip refleksyvusis projektas (Giddens, 2000), dėl to formuojami fluidiniai, daugybiniai, hibridiniai identitetai.

Straipsnyje terminai *identitetas* ir *tapatumas* vartojami kaip sinonimai. Lietuviškas žodis *tapatumas* atitinka tarptautinį žodį *identitetas*. Analizuojant Lietuvos mokslininkų darbus, pastebėta, jog kai kurie jų šiuos terminus taip pat vartoja kaip sinonimus (D. Antinienė, B. Kuzmickas, J. Juozeliūnienė).

Tikslas – konceptualizuoti mokinių identitetų ugdymo naujojo diskurso konstravimo sąlygas ir jų raiškos būdus postmoderniosios filosofijos teorijų kontekste.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, metaanalizė. Straipsnyje analizuojami edukologijos, filosofijos, sociologijos autorių darbai, siekiant nurodyti ir palyginti įvairius teorinius identiteto konstravimo filosofinius diskursus.

Nacionalizmo diskursas ir jo kritika galios diskurso ir „didžiojo pasakojimo / naratyvo“ kontekste

Asmens tapatumas sietinas su jo gebėjimu apibūdinti, kas aš esu. Jis gali būti analizuojamas psichologiniu (Phinney, 1993; Deau, 1992; Schmidt, 2003), sociologiniu požiūriu, susijusiu su simboliine sąveika

under construction, which can be constantly reflected upon. However, there are doubts as to preservation of newcomers' right to their own identity: Do they anyway have to obey certain dominating power discourses or are they enabled as being *different*? It becomes important to find out and recognise power discourses, which are prevailing and form the conception of Lithuanian identity at micro and macro levels, and, if the dialogue in the process of constructing identity is possible, to decode how intersections of identity and negotiation of identity take place. Identities are part of social reality; i.e., people's resources, the purpose of which is to perceive the world; therefore, identities can be perceived as discourses. However, there arises a question what constructs social reality, which is followed by educational institutions. Public space, mass media, politics, national stereotypes, which construct discourses on national identity, should be singled out. Therefore, analysing the aspect of developing pupils' identity, I will follow M. Foucault's (1998) conception of power discourse and F. J. Lyotard's (2010) conception of grand narrative/master narrative, seeking to conceptualise the discourse on nationalism and its recognition. I will also analyse post-modern identity theories and the new discourse, where identity is to be treated as text; i.e., construction of identity takes place through the narrative, identity is interpreted as a reflexive project (A. Giddens, 2000), which results in fluid, multiple, hybrid identities.

Aim: to conceptualise conditions of constructing the new discourse on development of pupils' identities and ways of their manifestation in the context of post-modern philosophy theories.

Research methods: analysis, meta-analysis of scientific literature. The article analyses research works of education studies, philosophy, sociology, seeking to single out and compare various theoretical philosophical discourses on construction of identity.

Discourse on Nationalism and its Criticism in the Context of Power Discourse and “Grand Narrative/Master Narrative”

The person's identity is to be related to his/her ability to describe who he/she is. The person's identity can be analysed from the psychological standpoint (J.

(W. James, G. Mead, E. Goffman, P. Berger), antropologiniu ir pan. Skirtingi mokslininkai teigia, kad tapatumas yra socialinis fenomenas, jis socialiai konstruojamas. Tapatumo sąvoka apima socialinę sąveiką, todėl individų grupinis tapatumas yra daugialypis, tačiau tam tikru momentu kiekvienas asmeniškai prisiskiria sau tokį, koks yra reikšmingiausias jam pačiam (Sigel, 2000). Kyla klausimas, kas konstruoja socialinę realybę, kuriai mes priklausome, ir ar savojo identiteto priskyrimas yra laisvas pasirinkimas? Ar mokykloje mokinys yra laisvas savo identiteto kūrėjas ir saugotojas? Kadangi vyraujanti tapatumo forma šalyje priklauso nuo valstybės vykdomos politikos, todėl svarbu atpažinti, kokia yra jo forma. Lietuva yra nacionalinė valstybė, todėl lietuviškasis identitetas siejamas su tautinio identiteto išraiška. Tautinis identitetas gali būti apibrėžiamas kaip sietinas su nacionaline kalba, valstybės sienomis, normomis, vertybėmis ir pan. (Antinienė, 2011). Daugumai Tėvynėje gyvenančių asmenų tautinis tapatumas nėra svarbi tapatumo sudedamoji dalis, tačiau asmenims, priklausantiems tautinei mažumai, gimusiems mišrioje šeimoje ar kitais atvejais, tautinis identitetas ypač svarbus (Deaux, 1992). Asmenys, veikiami tautinių grupių, gali susiformuoti priešiško jausmus kitiems. Todėl svarbu išsiaiškinti, kaip formuojamas nacionalizmo diskursas, kuris persmelkia įvairius šalies lygmenis, įskaitant ir mokyklas.

Nacionalizmo studijos (Gellner, 1983; Smith, 1992, 1995; Anderson, 1983) leidžia tiksliau suprasti valstybių kūrimosi pagrindus. Pagrindinė nacionalinių valstybių susiformavimo pasekmė yra ta, kad nacionalinė valstybė pasidarė vienintelė žmonių organizavimosi forma, sutelkusi tris didžiausias žmonių gyvenimo sritis: politinę, kultūrinę, socialinę (Švarplys, 2008). Nacionalinei valstybei priklauso ekonominių, pilietinių, juridinių, ideologinių, socialinės politikos resursų galia. Aplink ją formuojasi politinės bendruomenės tapatybė, istorinė atmintis, bendrų kultūrinių saitų diskursas. Modernios politinės bendruomenės gyvenimas pagrindžiamas per nacionalinę ideologiją. Modernus žmogus „priklauso“ nacionalinei valstybei, nes jo teisės ir pareigos realizuojamos pirmiausia nacionalinėje valstybėje (Švarplys, 2008). Net jeigu žmogaus socialiniai tapatumai peržengia nacionalines ribas, jo juridinis apibrėžimas vis tiek išlieka remiantis nacionaliniu valstybiniu kriterijumi. E. Gellner (1983) akcentuoja istorinį proceso ekonominę-funkcinę aspektą. Pasak jo, suirus viduramžių institucijoms, nacionalinės valstybės forma tapo vienintele organizavimosi forma, gebančia palaikyti ekonominę-socialinę tvarką Europoje. M. Weber akcentavo biurokratijos

(S. Phinney, 1993, K. Deaux 1992, P. Schmidt 2003), sociological standpoint, in relation with symbolic interaction (W. James, G. Mead, E. Goffman, P. Berger), from the anthropological standpoint, etc. Different scientists analysing identity state that identity is a social phenomenon, it is being socially constructed. The concept of identity encompasses social interaction, that is why individuals' group identity is multiple but at a certain point every person personally attributes the identity that is most significant to himself/herself (Sigel, 2000). However, there arises a question what constructs social reality, to which we belong and if attribution of one's own identity is a free choice. Is the pupil at school a free creator and preserver of his/her identity? Because the prevailing form of identity in the country depends on state policy, it is important to recognise its form. Lithuania is a national state, that is why Lithuanian identity is being related to the manifestation of national identity. National identity can be defined as to be related to the national language, state borders, norms, values, etc. (D. Antinienė, 2011). For the majority of persons who live in their motherland national identity is not an important constituent of identity but if we refer to persons who belong to a minority or who are born in a mixed family and in other cases, national identity becomes particularly important (Deaux, 1992). Persons, being influenced by national groups, can self-develop conflict feelings to other identities. Therefore, it is important to find out how the discourse on nationalism, which sluices at various levels of the country, including schools, is being formed in the state.

Studies on nationalism (Gellner 1983, Smith 1992, 1995, Anderson 1983) enable to understand foundations of creation of states more accurately. The main consequence of formation of national states is that the national state has become the only form of people's organisation, which has encompassed in itself three major areas of human life: political, cultural, social (A. varplys, 2008). National state has the power of economic, civic, legal, ideological, social policy resources. Around it identity of the political community, historical memory and the discourse on common cultural links are being formed. Life of the modern political community is grounded through national ideology. The modern man "belongs" to the national state because his/her rights and duties first of all are being implemented in the national state (varplys, 2008). Even if the man's social identities overstep

susiformavimo reikšmę. Biurokratija buvo instrumentas įgyvendinant valstybių ekonominę, socialinę politiką, kuri pakeitė universalią bažnytinę santvarką. A. Smith (1992) ir B. Anderson (1983) nurodė ideologijos vaidmenį valstybės gyvenime. Neturėdama bendros atminties, istorinio tęstinumo ir bendro likimo tauta neturėtų idėjinių sąlygų tapti tauta. Etnolingvistinę sistemą visuomet lydi ją įprasminantis kultūrinis simbolių mechanizmas. Kartu su politiniais, ekonominiais, biurokratiniais uždaviniais reikėjo „išgalvoti bendruomenę“, t. y. paaiškinti, kodėl šioje valstybėje gyvenantys žmonės turi kažką bendro. Tai buvo pirmaeilis uždavinys nacionalistinėje ideologijoje.

Europos istorijos tyrinėtojai nurodo du nacionalinės valstybės modelius: *demos* ir *ethnos*. *Demos* reiškia politinę bendruomenę, kurioje kaip svarbiausias dalykas pažymima pilietybė, ji gaunama pritarus konstitucinėms vertybėms. *Ethnos* reiškia tautinę bendruomenę, kurioje svarbiausias dalykas yra kultūra, o bendruomenės nariu tampama gimstant, t. y. kultūrinis prigimtinis elementas yra dominuojantis (Švarplys, 2008). Todėl kai kalbame apie tautinį tapatumą, svarbu atpažinti nacionalizmo diskursą. Visus valstybės gyventojus sieja bendra istorija, praeitis, ekonomika ir politika, todėl atpažįstant nacionalizmo diskursą remiamasi J. F. Lyotard (2010) didžiojo pasakojimo / didžiojo naratyvo (*grand narrative / master narrative*) samprata.

Didieji naratyvai / pasakojimai, kurie pateikia ilgalaikės raidos linijas ir ideologinę žinią su konkrečiomis veikimo nuorodomis, sujungia visuomenės istorinės sąmonės vaizdinius, kurie apeliuodami į emocijas padeda kurti kolektyvinį identitetą. Kadangi didieji naratyvai remiasi ideologine samprata, todėl jie priklauso nuo galios diskursų kūrėjų. Nacionalinėje valstybėje galios diskursas priklauso valdančiųjų galiai, o visos struktūros yra vykdytojai, paklūstantys kuriamam diskursui. Ne išimtis ir mokykla. Mokyklos užtikrina didžiųjų naratyvų kaupimą ir perdavimą mokiniais pagal politinį-socialinį užsakymą. Toks procesas yra vykdomas reaguojant į švietimo valdininkijos vykdomas reformas, leidžiamus dokumentus, kuriuose atsispindi perstruktūravimo ir kontroliavimo jėga, leidžianti apriboti, kontroliuoti ugdymo veiklą mokyklose (Duoblienė, 2011). Taip pat švietimo valdininkijos, kaip nacionalinio tapatumo diskurso kūrėjo, galia pasireiškia ir per vadovėlius, jų turinį, ugdymo programų turinio formavimą. Šiuo atveju mokyklai tenka vykdytojo funkcija, kuri konstruoja mokiniams žinias, taip

national limits, his/her juridical definition anyway remains related to the national-state criterion. E. Gellner (1983) emphasises the historical economical-functional aspect of the process. According to him, when institutions of the Middle Ages collapsed, the national state became the only form of organisation that was able to maintain economic-social order in Europe. M. Weber emphasised the importance of formation of bureaucracy. Bureaucracy was an instrument implementing economic, social policy of states, which has replaced the universal church system. A. Smith (1992) and B. Anderson (1983) distinguished the role of ideology in the life of the state. Without common memory, historical continuity and common fate the nation would not have ideological links to become a nation. Ethnolinguistic system is always accompanied by the cultural mechanism of symbols that gives a sense to it. Alongside with political, economical, bureaucratic tasks “the community had to be contrived”; i.e. it had to be explained why people living in this state had something in common. This was a paramount task in the nationalistic ideology.

Researchers of European history distinguish two models of the national state: *demos* and *ethnos*. *Demos* means a political community where the most important matter is noted citizenship, which is acquired when constitutional values are approved. *Ethnos* means a national community where the most important matter is culture and one becomes a community member at birth; i.e., the cultural natural element is dominating here (A. varplys, 2008). That is why when we speak about national identity, an important element is recognition of discourse on nationalism. Because all residents of the state are related by common history, the past, economy and politics, recognising the discourse on nationalism, I ground on J. F. Lyotard's (2010) conception of the grand narrative /master narrative.

Grand narratives/master narratives, which present long-term development lines and the ideological message with concrete references to action, link images of the society's historical consciousness, appealing to emotions, which serve for creation of collective identity. Because grand narratives are based on the ideological conception, they depend on the creators of power discourses. In the national state the discourse of power belongs to the power of rulers while all structures are implementers, obeying the discourse that is being created. The school is not an exception. Schools ensure accumulation of grand narratives and passing them over to pupils according to the political-social order. Such process is implemented reacting to the documents issued by the officialdom of education, to the reforms under implementation, which reflect

pat ir nacionalinio tapatumo, kaip didžiojo naratyvo, sampratą. Pasak J. F. Lyotard (2010), didieji pasakojimai yra būdingi modernybės epochai, o postmoderniais laikais, J. F. Lyotard manymu, „didieji pasakojimai“ turėtų užleisti vietą „mažiesiems“, arba „lokaliesiems“, naratyvams, nes postmodernybė – pliuralizmo amžius. Todėl yra galimybė mokyklai prisiimti pačiai galios diskurso kūrėjos vaidmenį, t. y. nuspręsti, kaip turi būti konstruojama tapatumo samprata. Bet kuriuo atveju mokinyms yra vykdomasis organas, kuris gauna tam tikras „kontroliuojamas“ žinias ir atitinkamai formuoja savąjį tapatumą. Tačiau, pasak M. Foucault (1998), galios diskurse svarbiau ne kas vykdo galią, o kaip ta galia reiškiasi. Galia kuria galimybes, subjektų padėtis, santykius ir naujus konstruktus. Nors ir J. F. Lyotard teigia, kad postmodernizmo laikotarpiu didieji naratyvai skyla į mažesnius, kas reikštų didesnes pasirinkimo galimybes, tačiau M. Foucault pasirinkimų didinimo procese išvelgia galių žaidimą. L. Duoblienė (2011) teigia, kad žaidimas kuriamas, kai pasirinkimų skaičius yra ribotas ir atitinkamai švietimo politikų apgalvota. Kiekviena švietimo sistema yra politinis kelias reikiamu būdu nusavinti diskursus su visais lydinčiais žinojimo pavidalais (Foucault, 1998, p. 30). Kiekviena visuomenė kontroliuoja diskurso „gamybą“ (šiuo atveju nacionalinio diskurso „gamybą“), per kurią formuojama tapatumo samprata, kad galėtų ją valdyti, o kai diskursas tampa neparankus, jį pašalinti. Pasak M. Foucault (1998), tai daroma per įvairius draudimus, perskyrimus ir atmetimus.

Diskursas yra priklausomas nuo įvairių reiškiamų idėjų, nuomonių, konceptų, elgesio, mąstymo formų ir juos galima atpažinti per šiuos elementus: galią, tiesą ir žinojimą. Jei lietuviškasis tapatumas yra paremtas nacionaliniu diskursu, vadinasi, formuojant identitetą atrenkami tam tikri žinojimai, o nereikalingi yra eliminuojami. Todėl šiuo atveju svarbų vaidmenį atlieka J. F. Lyotard (2010) didžiojo naratyvo konceptas. Istorinės praeities sudabartinimai nacionalizmo diskurse įgauna „didžiojo naratyvo“ statusą, jei jų autoritetu ir verte neabejojama ar jie bent jau yra vyraujantys visuomenėje ir kartu jei jie suformuoja „magnetinį lauką“, kuris pajėgus integruoti skirtingus istorinio sudabartinimo elementus (Bumblauskas, 2010). Kiek ir kol šie „didieji pasakojimai“ patenkina visuomenės identiteto poreikius, jie veikia socialiai integruojamai ir reaguoja į visuomenės pokyčius. Taigi, „didieji pasakojimai“ visada įkūnija socialinę galią. Jie yra įsteigiami ir „prastumiami“, turi išsitvirtinti nugalėdami

the power of restructuring and control, enabling to limit and control educational activities at schools (L. Duoblienė, 2011). The power of officialdom of education as the creator of the discourse on national identity also manifests itself through textbooks, their content, formation of the content of curricula. In this case the school has to carry out the implementing role, which constructs knowledge for pupils. It also constructs the conception of national identity as the grand narrative. According to J. F. Lyotard (2010), grand narratives are characteristic to the period of modernity, whilst in post-modern times, according to J. F. Lyotard, “grand narratives” should give way to “smaller” or “more local” narratives because post-modernity is the age of pluralism. Therefore, there remains a possibility for the school to take the role of the power discourse creator itself. In any case the pupil remains the executive, who gets certain “controlled” knowledge and correspondingly forms his/her own identity. However, according to M. Foucault (1998), in the power discourse it is more important how that power manifests itself and not who executes the power. Power creates possibilities, positions of objects, relationships and new constructs. Although J. F. Lyotard states that during post-modernism grand narratives split into smaller ones, which would mean bigger possibilities of choices, in the process of increasing choices M. Foucault envisages the game of powers. Every system of education is a political way to expropriate discourses with accompanying forms of knowing (M. Foucault, 1998, p. 30). Every society controls the production of the discourse in such a way that it could control it and when the discourse becomes unhandy, eliminate it. According to M. Foucault (1998), this is being done through various prohibitions, partitions and rejections.

Discourse depends on various expressed ideas, opinions, concepts, behaviour, forms of thinking and they can be recognised through these elements: power, truth and knowing. If Lithuanian identity is based on the national discourse, then, forming identity, certain knowing is selected whilst unnecessary is eliminated. That is why important role in this case is being played by J. F. Lyotard’s (2010) concept of the grand narrative. Turning the historical past into the present in the discourse on nationalism acquires the status of “the grand narrative” if its authority and value is undoubted or if it at least prevails in the society and at the same time forms “the magnetic field”, which is capable to integrate different elements of the historical present (A. Bumblauskas, 2010). As long as these “grand narratives” meet the needs of the society’s identity, they act in a socially integrated way and react to changes in

kitus požiūrius. „Alternatyvūs” pasakojimai kritikuoja dominuojančius pasakojimus. Tačiau tol, kol jie teptiekia dalinį matymą, tol jie nepajėgia pakeisti didžiojo pasakojimo. Taigi, iškyla naratyvų dialektika, kurioje laimi turintieji galią. Vadinasi, mokiniai, kurie atvyksta su skirtingais identitetais į lietuviškąsias mokyklas, gali išlaikyti savąjį identitetą tiek, kiek jo neužgožia ar nepradedą niveliuoti mokykloje vyraujantys didieji naratyvai.

Nagrinęjant iš užsienio atvykusių mokinių tautinio tapatumo konstravimą, svarbu išsiaiškinti formavimosi proceso fazes. W. Cross (1987) nurodo tokias stadijas:

- *Iki susidūrimo*, kai vaikai identifikuojasi su dominuojančia kultūra. Nors šioje stadijoje vaikas supranta, kad jis skiriasi nuo daugumos, tačiau skirtumai nėra apmąstyti ir svarbūs.
- *Susidūrimo*, kai vaikai įgyja ignoravimo, diskriminavimo patirties. Ši patirtis paskatina išsąmoninti savo tautinės grupės vertybes. Tuo metu vaikai yra linkę atmesti dominuojančios tautos ir laikytis savosios vertybių.
- *Pasinėrimo*, kai vaikai stipriai identifikuojasi su savo tautine grupe ir aktyviai ar net kovingai atmeta dominuojančios tautos vertybes. Tačiau šioje stadijoje dėl pasinėrimo proceso nelankstumo jie gali pajusti nepasitenkinimą. Todėl vėliau nebegali atmesti tam tikrų dominuojančios tautos kultūros elementų.
- *Internalizacijos*, kai vaikai įgyja naujos patirties, ima vertinti aplinką ir save ne kaip tam tikros tautinės grupės narius, bet kaip individus. Taigi, šioje stadijoje jaunuoliai patiria vidinį vientisumą ir pasitenkinimo jausmą.

Visose stadijose, kai į lietuviškąsias mokyklas atvyksta mokinys, turintis tikrai lietuviškumo šaknų, tačiau galbūt save identifikuojantis su kitos tautos tapatumu, yra veikiamas galios diskursų, kurie konstruoja jo naująjį tapatumą. Dėl to galima išprovokuoti grupinį favoritizmo reiškinių arba tarpgrupinį konfliktiškumą (Tajfel, 1981; Tuner, Hogg, Oakes, Reicher, Wetherel, 1987 ir kt.). Todėl galimi alternatyvūs lietuviškojo identiteto sampratos naratyvai, dėl to galima hibridinių identitetų kūrimosi įvairovė.

E. Erikson ir J. Marcia teigia, kad asmens identitetas gali būti dvejetainis: suteiktas arba sukonstruotas. Kol vaikas yra mažas, jam identitetą suteikia šeima kaip pirminė socializacijos instancija. Tačiau vaikai tampant vis labiau nepriklausomam, vėlesniuose so-

the society. Thus, “grand narratives” always embody social power. They are established and “pushed through”, they have to consolidate defeating other attitudes. “Alternative” narratives criticise dominating narratives. However, as long as they present only a partial seeing, they are not able to change the grand narrative. Thus, the dialectic of narratives arises, in which the winners are the ones who have power. Hence, pupils who come to Lithuanian schools with different identities can maintain their identity so such degree to which it is not drowned or started to be levelled at school by prevailing grand narratives.

Analysing construction of national identity of pupils who come from abroad, it is important to find out the phases of the formation process. W. Cross (1987) distinguishes the following stages:

- the stage of *pre-encounter*, children identify themselves with the dominating culture. Although in this stage the child understands that he/she differs from the majority, differences are not reflected upon and important.
- the stage of *encounter*, children acquire the experience of ignoring, discrimination. This experience encourages them to realise values of their national group. At that time children are inclined to reject values of dominating culture and follow values of their own culture.
- *In the stage of immersion* children strongly identify themselves with their national group and actively and even combatively reject values of the dominating nation. But in this stage due to inflexibility of the immersion process they can feel dissatisfaction. That is why later they can no longer reject certain elements of culture of the dominating nation.
- *In the internalisation* stage children acquire new experience, start evaluating environment and themselves not as members of a certain national group but as individuals. Thus, in this stage young people experience inner integrity and the feeling of satisfaction.

In all stages when the pupil who only has Lithuanian roots comes to Lithuanian schools but maybe identifies himself/herself with identity of another nation is influenced by discourses of power, which construct his/her new identity. As a result, in-group favouritism phenomenon or intergroup conflict can be provoked (Tajfel 1981; Tuner, Hogg, Oakes, Reicher, Wetherel 1987 et al). Therefore, alternative narratives of the conception of Lithuanian identity are possible; these can result in creation of diverse hybrid identities.

E. Erikson and J. Marcia state that the person's identity can be dual: given or constructed. While the child is small, identity is given to him/her by his/her

cializacijos procesuose įtaką tapatumo formavimui turi kitos aplinkos, t. y. mokykla, kuri yra galios diskurso kūrėja ir sąmoningai kuria „reikiamo“ identiteto sampratą. P. L. Berger ir T. Luckman (1999) teigia, kad tapatumas formuojasi pirminiame ir antriniame socializacijos etape. Autoriai pažymi, kad pirminė socializacija siejasi su internalizacija bei identifikacija. „Vaikas perima jam reikšmingų kitų vaidmenis ir požiūrius, t. y. internalizuoja juos ir paverčia savais vaidmenimis bei požiūriais. Šitaip tapatindamasis su reikšmingais kitais, vaikas tampa pajėgus identifikuoti save ir įgyti subjektyviai nuoseklų ir įtikinamą tapatumą“ (Berger, Luckman, 1999, p. 166). Antrinė socializacija yra konkretaus vaidmens, nulemtu žinojimo, įgijimas, kuri autorai sieja su įvairiomis institucinėmis sritimis.

Pasak D. Antinienės (2011), asmens tautinio tapatumo turinys, apibūdinamas kaip tautinė savimonė, gali būti labai platus: jį sudaro priklausomybės tautai jausmas, tautos interesų, kultūros supratimas, kalbos mokėjimas, gyvenamoji vieta. Taip pat svarbus yra savosios tautos ir kitų tautų pažinimas bei vertinimas. Tautinės savimonės formavimuisi labai reikšmingos yra tautiškumo nuostatos, stereotipai, įsitikinimai, vertybės ir vertybinės orientacijos. Tautinio identiteto raiška paprastai priklauso nuo tapatumo reikšmingumo asmens elgesiui (Hardin, 1995), nuo laipsnio, kuriuo asmuo internalizuoja tam tikros tautinės grupės kultūrą (Solomon, Greenberg, Pyszczynski, 1991). Taip pat tapatumo įvairovę lemia tai, ar asmuo priklauso tautai, ar tik norėtų jai priklausyti (Blank, 1997). Tautinis tapatumas siejamas ir su asmens įsitikinimais, kad kiti gerbia jo tautą (Crocker, Luhtanen, Blaine, Broadnax, 1994). Taigi, tapatumas yra multidimensinė nuostatų sistema, veikiama galių žaidimo.

Postmodernios identiteto konstravimo teorijos: naujojo diskurso kūrimas

Postmoderniajame būvyje nuolatos susiduriame su *kitu*, priešingu jau pažintajam savajam *Aš*. Todėl išlikti vientisam ir nepakitusiam itin sudėtinga. Tai pažymėtina kalbant ir apie tapatumo sampratą. Nors mes konstruojame ir palaikome savąjį tapatumą veikiami didžiųjų naratyvų, tačiau susidūrimas su *kitokiu* atsiranda alternatyvūs naratyvai, kurie verčia perkonstruoti socialinę realybę socialinio lauko kontekste, todėl perkonstruoti ir savąjį tapatumą. Vientiso, suderinto asmens identiteto idėja svetima ir J. F. Lyotard (2010).

family as an initial instance of socialisation. But as the child becomes increasingly more autonomous, in later processes of socialisation other settings also influence formation of identity; i.e., the school, which is the creator of the discourse of power, and consciously create the conception of “necessary” identity. P.L. Berger and T. Luckman (1999) state that identity is being formed in the initial and secondary stage of socialisation. The authors note that initial socialisation is linked to internalisation and identification. “The child takes over roles and attitudes of significant others; i.e., internalize them and turn them into his/her own roles and attitudes. By way of such identification with significant others the child becomes capable to identify himself/herself and acquire subjectively consistent and convincing identity (Berger, Luckman, 1999, p. 166). Secondary socialisation is acquisition of a concrete role, determined knowing, which authors relate to various institutional areas.

According to D. Antinienė (2011), the content of the person’s national identity, described as national self-consciousness, can be very broad: it consists of the feeling of belonging to the nation, understanding of national interests, culture, knowing the language, place of residence. Besides, cognition and appreciation of one’s nation and other nations are also important. Nationality approaches, stereotypes, beliefs, values and value orientations are very significant in the formation of national self-consciousness. Manifestation of national identity usually depends on significance of identity for the person’s behaviour (Hardin, 1995), the degree to which the person internalises culture of a certain national group (Solomon, Greenberg, Pyszczynski, 1991). Diversity of identity is also determined by the fact whether the person belongs to the nation or would just like to belong (Blank, 1997). National identity is also related to the person’s beliefs that others respect his/her nation (Crocker, Luhtanen, Blaine, Broadnax, 1994). Thus, identity is a multidimensional system of approaches, influenced by the game of powers.

Post-Modern Theories of Constructing Identity: Creation of the New Discourse

In the post-modern existence we constantly encounter *the other*, the opposite to the already cognised one’s own “I”. Therefore, it is particularly difficult to remain integral and unchanged. This should be mentioned speaking about the conception of identity too. Although we construct and maintain our identity, being influenced by grand narratives, we encounter *the different*, there appear alternative narratives, which force us to reconstruct social reality in the context of social field, and, as a result, to reconstruct our own identity. The idea of the

Jo nuomone, žmogaus tapatumas keičiasi atsižvelgiant į situaciją, todėl žmogui būdingi įvairūs identiteto aspektai. Susidūrime su *kitu* mes pradėdami reflektuoti savąjį tapatumą, siekdami pažvelgti, kiek mes panašūs ar skirtingi su kitu. Todėl, pasak A. Giddens (2000), tapatumas gali būti suvokiamas kaip refleksyvusis projektas, kai mes esame tokie, kokie esame, nes tokius save padarome. Šis darymo kelias numato tapatumo raidos trajektoriją nuo praeities iki numatomos ateities kuriant dabartį. Pasak A. Giddens (2000), refleksyvumas yra nuolatinis ir viską apimantis. Tapatumas yra naratyvas, per kurį atsigręžiama į praeitį, kad matytume ateitį ir kartu konstruotume dabartį. Todėl tapatumas turi būti suvokiamas nebe kaip duotybė, atmetant biologinę nacionalizmo teoriją, tačiau kaip nuolatos konstruojamas ir reflektuojamas objektas. Tačiau išlieka dvi galimybės konstruojant savąjį identitetą: 1) per panašumą su kitais grupės atstovais (Festinger, 1954), 2) arba per skirtumą nuo esamos grupės (Mc Guire, 1978), t. y. žmogus įsisąmonina save tik tiek, kiek jis skiriasi nuo kitų.

Imame konkretų lietuviškųjų mokyklų atvejį, kai mokyti atvyksta turintys tik lietuviškumo kilmę, tačiau daugelis jų nemoka kalbos, nepažįsta šalies, tiesiog dėl tėvų interesų jie yra siunčiami į Lietuvą. Tuomet kyla klausimas, kokia jų tapatumo samprata, kas ją konstruoja, kas jiems yra lietuviškasis tautinis tapatumas. Būtent tai yra naratyvai, kurie per savo refleksyvuosius pamąstymus konstruoja naują lietuviškumo tapatumą. Tokie mokiniai sugriauna biologinį nacionalizmo diskursą ir atveda prie postmoderniojo būvio, kai keičiamas tapatumas. Tačiau kyla klausimas, kiek tokie mokiniai yra savarankiškai kultivuoti savo kuriamąjį tapatumą, ar vis dėlto juos veikia didieji naratyvai, kuriems jie privalo paklusti ir kurie nusmelkia jo konstruojamąjį tapatumą. Pavyzdžiui, žmogaus ugdymo ir saviugdų programų gairės, kultūriniai simboliai ir tų simbolių vartojimo būdai yra didieji naratyvai, kurie mokyklose reiškia galios diskursą ir kontroliuoja mokinių socialinę terpę (Duoblienė, 2010). Bet kuriuo atveju galimi alternatyvūs naratyvai arba mažosios sistemos, t. y. lokalinės, kurių susidūrimo klausime iškyla galios žaidimai. Didžiosios sistemos susijusios su mažosiomis, vietinėmis, individui primetančiomis savus apibrėžimus, kurie dažniausiai net nėra deramai įsisąmoninami. Jie yra natūralios veiklos aplinkybės. Per savo kūrybą ir veiklą individas gali susipriešinti su vienokia ar kitokia sistema, ypač nacionalinio pobūdžio, ar net iš jos „iškristi“, tačiau nuo didžiosios siste-

person's integral, cohered identity is also alien to J. F. Lyotard (2010). In his opinion, the man's identity is changing depending on a situation; that is why the man is characterised by various aspects of identity. In the encounter with *the other* we start reflecting on our own identity, seeking to look how similar or different we are compared with the other. Therefore, according to A. Giddens (2000), identity can be perceived as a reflexive project when we are such as we are because we make ourselves such. This way of making projects the trajectory of development from the past to the foreseen future, creating the present. According to A. Giddens (2000), reflexivity is constant and inclusive. Identity is a narrative, through which we redound upon the past so that we could see the future and at the same time construct the present. Therefore, identity has to be perceived not as a given, rejecting the biological theory of nationalism but as a constantly constructed and reflected subject. However, two possibilities in the construction of one's own identity remain: 1) through similarity with other representatives of the group (Festinger, 1954), 2) or through difference from the existing group (Mc Guire, 1978); i.e., the man realises himself/herself only to such degree, to which he/she differs from others.

As to the concrete case of Lithuanian schools, they are attended by pupils who only have Lithuanian origin but some do not know the language, do not know Lithuania, they are sent here just because parents have certain interests to come back to Lithuania. Then, there arises a question what the conception of their identity is, what constructs it, what Lithuanian identity is for them. Namely they become narratives who through their reflexive considerations construct new Lithuanian identity. Such pupils destroy the biological discourse on nationalism and produce postmodern existence when identity is being changed. However, there arises a question to what degree such pupils are autonomous to cultivate their identity under creation or whether they are being anyway influenced by grand narratives, which they have to obey and which choke the identity that is being constructed. For example, guidelines of programmes of human (self-) education, cultural symbols and ways of using these symbols are big narratives which at schools mean the discourse of power and control pupils' social media (L. Duoblienė, 2010). In any case alternative narratives or small systems are possible; i.e., local, in the collision of which the games of power arise. Big systems are related to small, local systems, which impose their frameworks to the individual, which most often are not even suitably realised: they are circumstances of natural activities. The individual can oppose himself/herself with one or another system,

mos visiškai atsiriboti neįmanoma (Rubavičius, 2010). Gal tik įmanoma susipriešinti su ja veikiant pagal susikurtą utopinį visuomenės modelį. Bet kuriuo atveju, kai susiduria skirtingi tapatumai (*intersections of identity*), prasideda „derybos“, kas yra tapatumas (*identity negotiation*). Individai įgyja ir konstruoja savo tapatumą per sąveiką su kitais grupės nariais (Ting-Toomey, 2005). Socialinė sąveika su kitais, istoriniai konstruktai formuoja daugybinį tapatumo konstrukta. Tai priklauso nuo mūsų kultivuojamos kultūros, kokie kultūriniai simboliai, šventės mums svarbūs. Labai didelę įtaką turi ir lingvistinis lygmuo. Visa tai prisideda prie tapatumo konstravimo. Tačiau kai mokinys atvyksta į lietuviškąją mokyklą nepažindamas lietuviškojo identiteto, o visa švietimo sistema paremta tautinės mokyklos pagrindu, lituanistiniu švietimu, iškyla grėsmė jo kultivuojamai tapatybei. Tuomet susidaro sąlygos kurtis naujam hibridiniam tapatumui, kuri sudarytų ankstesniojo ir naujojo tapatumo formos, kurioms įtakos turėtų didieji naratyvai.

Identiteto derybų teorija pabrėžia, kad identitetas, arba refleksyvioji *Aš* koncepcija, yra traktuojama per aiškinimo mechanizmą tarpkultūrinės komunikacijos procese (Ting-Toomey, 2005). Tapatumas yra refleksyvusis savęs išsivaizdavimo konstruktas, patirtinis, kuris konstruojamas per kultūrą ir tam tikras susidūrimo situacijas. Pavyzdžiui, lietuviškojoje mokykloje mokosi iš Gruzijos atvykęs mokinys. Per istorijos pamoką kalbama apie Gruzijos istoriją. Bet kuriuo atveju Gruzijos istorija bus papasakota remiantis didžiais naratyvais. Toks mokinys susiduria su kitokia interpretacija, todėl jis turi reflektuoti savąjį tapatumą, klausdamas, kas aš esu, ar taip yra iš tiesų. Tuomet per refleksyvųjį *Aš* projektą konstruojamas naujasis identiteto diskursas. Derybų teorija apibrėžiama per sąveikos procesą, kur individai apibrėžia, reiškia, modifikuoja, kvestionuoja savo ir kitų tapatumus (Ting-Toomey, 2005). Tačiau individas neegzistuoja savarankiškai, t. y. be socialinės sąveikos su kitais. Todėl kai iškyla tapatumo „derybų“ klausimas, visuomet įsitraukia galios diskursų žaidimai, laimi tas, kuris turi daugiau galių. Laimi dominuojantys didieji naratyvai, kuriuos siūlo ir gina galią turintys individai, institucijos ar struktūros.

Hermeneutika kaip savojo internalizuoto identiteto konstravimo praktika

Hermeneutinė filosofija ugdymo praktikoje atskleidžia keletą skirtingų požiūrių į žmogaus ugdymą

particularly the nationalistic type system, or even “fall out” from it through his/her creation and activities but it is impossible to disassociate from the big system (V. Rubavičius, 2010). Maybe it is only possible to oppose oneself with it while acting according to the created Utopian model of the society. In any case, in case of intersections of identity, identity negotiation commences. Individuals acquire and construct their identity through interaction with other group members (Ting-Toomey, 2005). Social interaction with others, historical constructs form a multiple construct of identity. This depends on the culture cultivated by us, what cultural symbols, festivals are important for us. The linguistic level has a considerable influence. All of it contributes to construction of identity. However, when the pupil comes to the Lithuanian school without knowing Lithuanian identity and when the whole system of education is based on the national school, Lituianistic education, his/her cultivated identity is threatened. Then, conditions for creation of new hybrid identity are created. The latter would consist of the forms of earlier identity and the new identity, which would be influenced by big narratives.

The theory of identity negotiation underlines that identity or the reflexive “I” conception is treated through the mechanism of explanation in the process of cross-cultural communication (Ting-Toomey, 2005). Identity is a reflexive, experiential construct of imagining oneself, which is being constructed through culture and certain intersection situations. For example, there is a pupil who came from Georgia in the Lithuanian school. During the history lesson the class is learning history of Georgia. In any case the history of Georgia will be told on the basis of grand narratives. Such pupil encounters a different interpretation and as a result he/she has to reflect on his/her own identity, asking who I am and if everything is really so. Then through the reflexive I project new discourse of identity is being constructed. The theory of negotiation is defined through the process of interaction, where individuals define, express, modify, question their own and other people’s identities (Ting-Toomey, 2005). However, the individual does not exist autonomously; i.e. without social interaction with others. Therefore, when the question of negotiation of identity arises, games of power games are always involved and the one who has more powers wins. Dominating grand narratives, offered and defended by individuals, institutions or structures who have power, win.

Hermeneutics as Practice of Constructing One’s Own Internalised Identity

Hermeneutic philosophy in the educational practice discloses several different approaches to the

(Mažeikis, Lenkauskaitė, 2008, p. 39):

- disciplinuojantį, švietėjišką;
- hermeneutinį, akcentuojantį dvasios išraiškos sklaidą;
- socialinį konstruktyvizmą, pabrėžiantį įgalinimą, socialinių vaidmenų diegimą ir jų ideologinę kritiką;
- hermeneutinį, akcentuojantį socialinio-egzistencinio dialogo svarbą.

Esama švietimo sistema valstybėje yra kaip atsakas, nurodantis prioritetinius švietimo sistemos faktorius, darančius įtaką švietimo filosofijai. Vadinasi, egzistuoja didieji naratyvai, kurie formuoja ugdymo praktikas mokyklose.

Kai kalbame apie šiuolaikinės hermeneutikos konstruktus, reikėtų pažymėti, kad jie iškelia socialinio konstravimo (P. Berger, Th. Luckman), didaktikos ir disciplinos, kryptingo dialogo ir bendradarbiavimo, žaidybinių interpretacijų faktorių reikšmingumą ugdymo procese (Sotirou, 1993; Weinsheimer, 2004; Smith, 2006).

Vienas žymiausių pedagoginės hermeneutikos atstovų P. Sotirou (1993), remdamasis H. Gadamer ir M. Heidegger hermeneutinėmis koncepcijomis, ugdymo prielaidas laiko žmogaus *čia-būties* istoriškumą, interpretacinį dialogiškumą. Dialogiškumą P. Sotirou (1993) sieja su hermeneutinės paskaitos (*hermeneutic classroom*) koncepcija. Hermeneutinės paskaitos idėja iškelia dialogiškumą tarp *Aš* ir *Tu* svarbą, apibrėžtą istorinės būties. P. Sotirou susiedamas pedagoginę hermeneutiką su hermeneutine paskaita, kaip tekstų analizavimo, interpretavimo ir prasmų paieškos per dialogiškumą tarp naratyvo ir mokinio, susiaurina hermeneutikos koncepciją, priartindamas ją prie didaktinio metodo.

Hermeneutika apima tris pagrindinius elementus, kurie yra vieni svarbiausių faktorių mokinių edukaciniame procese: *supratimą, asmens tapatumą ir ugdymą* (Godon, 2004). Taigi hermeneutika kaip metodas klasėje sudaro sąlygas mokiniams, kurie atvyksta į lietuviškas mokyklas, per lietuviškų tekstų interpretaciją formuoti savąjį tapatumą, nes toks tapatumas per tekstualumą, per naratyvą pasidaro vidujinis. Hermeneutika yra kaip priemonė mokinius paversti tuo, ko norime. Per tekstų interpretaciją mokinys susiformuoja savo tapatumą, kuris, priešingai nei didieji naratyvai, yra ilgalaikis. Keičiantis didiesiems naratyvams, galimas ir tapatumo kitimas, tačiau hermeneutinėje interpretacijoje suformuotas tapatumas yra patvarus.

man's education (Mažeikis, Lenkauskaitė 2008, p. 39):

- Disciplinary, educational;
- Hermeneutic, emphasising spread of spiritual expression;
- Social constructivism, emphasising empowerment, implementation of social roles and their ideological criticism;
- Hermeneutic, emphasising the importance of the social-existential dialogue.

The existing system of education in the state is like a response, indicating priority factors of the system of education, influencing the philosophy of education. Hence, there are big narratives, which form education practices at schools.

When we come to constructs of modern hermeneutics, it has to be noticed that it raises significance of the factor of social construction (Berger, Luckman), didactics and discipline, purposeful dialogue and cooperation, game interpretations in the education process (P. Sotirou 1993, Weinsheimer 2004, Smith 2006).

Grounding on H. Gadamer's and M. Heidegger's hermeneutic conceptions, one of the most famous representatives of pedagogical hermeneutics P. Sotirou (1993) maintains that assumptions of education are the man's historicity of *here-being*, interpretative dialogics. P. Sotirou (1993) relates dialogics to the conception of the *hermeneutic classroom*. The idea of the *hermeneutic classroom* raises the importance of the dialogics between *I* and *You*, defined by historical being. Relating pedagogical hermeneutics to the hermeneutic classroom as the analysis, interpretation and search for meanings of texts through a dialogue between the narrative and the pupil, P. Sotirou narrows the conception of hermeneutics, approaching it to the didactic method.

Hermeneutics encompasses three main elements, which are one of the most important factors in pupils' educational process: *understanding, the person's identity and education*. (R. Godon, 2004). Thus, hermeneutics as a method in the classroom creates conditions for pupils who come to Lithuanian schools to form their own identity through interpretation of Lithuanian texts because such identity through textuality, through narrative becomes inner. Hermeneutics becomes the means to turn pupils into what we want. Text interpretation enables the pupil to self-develop his/her identity, which differently from grand narratives is long-term. When grand narratives are changing, changes of identity are also possible but identity formed in hermeneutic interpretation is sustainable. Interpreting symbols that maybe are

Mokinys interpretuodamas simbolius savaip, kurie galbūt nėra jam savi, padaro juos savus. Tačiau pažymėtina, kad hermeneutika ugdyme vis dėlto siejama ir didžiaisiais naratyvais:

- mokytojas kaip didžiųjų naratyvų atstovas pateikia savąją interpretacijos versiją, jei mokinys perima juos, t. y. iškala, juntamas disciplinavimas. Tuomet hermeneutika ir didieji naratyvai pateikia savąsias versijas ir vieni kitiems prieštarauja. Mokinys tiesiog veikiamas propagandos;
- hermeneutinė interpretacija ir didieji naratyvai gali sutapti, tuomet nelieka prieštaravimų ir neįjuntamas disciplinavimas, reiškiasi laisvas subjektyvus tapatybės formavimasis.

P. Ricoeur (2001), susiedamas hermeneutiką su psichoanalize, istoriškumu, parodo, kad individo turimos patirties nerealizavimas esamoje socialinėje sąveikoje sąlygoja trauminės patirties atsiradimą. Vadinas, mokinys gali pradėti priešintis esamai socialinei aplinkai ir izoliuotis arba atmesti savąjį tapatumą ir adaptuotis prie esamos aplinkos. Kadangi tapatumas vienaip ar kitaip yra konstruojamas socialinėje sąveikoje su kitais, atsiranda bendra socialinė patirtis, tapatumas formuojamas nebe subjektyviai, bet einant nuo subjektyvumo prie intersubjektyvumo (Berger, Luckman, 1999).

Fenomenologinės hermeneutikos svarstymuose apie dviejų sąmonių naratyvo ir skaitytojo susitikimą nagrinėjo H. G. Gadamer (1999). Norėdami suprasti tekstą, kuris pateikiamas mokiniams per pamokas, jie turi būti *suinteresuoti*. Šiuo atveju svarbi būtent sąvokos *suinteresuotumas* dviprasmybė: norėdami suprasti, turime būti sudominti ir norėdami suprasti, turime tikėtis *intereso* – naudos. *Naudos* sąvoką H. G. Gadamer (1999) traktuoja teigiama prasme: kad suprastume prasmę, ji turi rūpėti. Supratimą H. G. Gadamer laiko tokią atpažinimo formą, kai teksto reikšmė susiejama su mūsų pačių patirtimi. Beje, šiuo atveju kalbama ne apie egocentrinį skaitymą, o apie supratimą kaip dviejų polių sąveiką (Čiočytė, 2005). Kai mokinys skaito lietuviškus tekstus, tuomet prasmes, simbolius paverčia savais, vidiniais, jis konstruoja savo tapatumą per lietuviškųjų simbolių sampratą. Taip sumažėja išorinė prievarta ir per tekstualumą mokinys greičiau ir nedisciplinuotai įgauna lietuviškojo tapatumo konstrukta.

not his/her own in his /her own way, he/she makes them his /her own. However, it must be noticed that hermeneutics in education is anyway being related to grand narratives:

- the teacher as the representative of grand narratives presents his/her version of interpretation; if the pupil takes it over; i.e., crams, disciplining is felt. Then, hermeneutics and grand narratives present their versions and contradict to each other. The pupil is being just influenced by propaganda;
- hermeneutic interpretation and grand narratives can coincide, then, no contradictions remain and disciplining is not felt, free subjective formation of identity manifests itself.

Relating hermeneutics with psychoanalysis, historicity, P. Ricoeur (2001) demonstrates that non-implementation of the individual's existing experience in the existing social interaction determines appearance of traumatic experience. Hence, the pupil can start opposing the existing social environment and isolate himself/herself or reject his/her own identity and adapt to the existing environment because identity is being constructed in one or another way in social interaction with others, common social experience appears, identity is being formed not subjectively but proceeding from subjectivity towards intersubjectivity (Berger, Luckman, 1999).

Phenomenological considerations of hermeneutics about the meeting of narrative of two consciousnesses and the reader were analysed by H. G. Gadamer (1999). If pupils want to understand the text that is given to them in lessons, they have to be "interested". In this case the ambiguity of namely the concept "interest" is important: if we want to understand, we have to be interested and if we want to understand, we have to expect the benefit of "interest". H. G. Gadamer (1999) treats the concept of benefit positively: to understand the meaning it has to be of concern. H. G. Gadamer treats that the moment of understanding is the form of recognition of time, when the meaning of text is related to our own experience. Besides, in this case we speak not about egocentric reading but about understanding as an interaction of two poles (D. Čiočytė, 2005). When the pupil reads Lithuanian texts, then the meanings, symbols are turned into his/her own, inner, he/she constructs his/her identity through the conception of Lithuanian symbols. This way external compulsion reduces and through textuality the pupil acquires the construct of Lithuanian identity quicker and in a non-disciplined way.

Diskusija

Postmodernusis filosofinis kontekstas atskleidžia identiteto konstravimo galimybes kaip daugybinių, fluidinių ar hibridinių reiškinių, kuris priešpriešinamas nacionalizmo biologinei teorijai, teigiančiai, jog identitetas yra duotybė.

Lietuvos švietimo sistema ugdydama mokinių remiasi didžiaisiais naratyvais, kurie sudaro pagrindą, duoda gaires, koks turi būti formuojamas mokinys, t. y. didieji naratyvai labai apeliuoja į mokinių identiteto konstravimą. Tačiau pažymėtina, kad ugdymo turinys remiasi nacionalistinio tipo diskursu, kuris traktuotinas kaip pozityvas, bet nekuriantis sąlygų tarpkultūriniam ugdymui (si) heterogeninėje klasėje.

Iš užsienio į Lietuvą atvykę mokiniai patenka į ugdymo sistemą, kuri yra didžiojo naratyvo skleidėja, todėl mokinys tampa galios žaidimų dalyvis. Identiteto konstravimo procese laimi tas, kuris turi daugiau galių. Siekiant tarpkultūrinės aplinkos kūrimo, siūlytina bendrųjų programų, vadovėlių, kurie yra didžiųjų naratyvų išraiška, modifikavimas, suteikiant daugiau galių kitoniško mokinio identiteto kūrimui ir sklaidai, bet ne lietuviškojo identiteto kaip teigiamybės primesto.

Svarbus ir mokytojo vaidmuo, kuriam taip pat priskiriamas didžiųjų naratyvų atstovo statusas. Mokytojai turėtų būti supažindinami, mokomi atpažinti nacionalistinio tipo diskursus, kurie pasireiškia kaip mokinio turimo identiteto laužymas, iššaukiantis identiteto svyravimus, susvetimėjimą esančiai aplinkai.

Kaip alternatyva minėtoms problemoms, pateikiama hermeneutinė metodologinė prieiga klasėje, kuri sudaro sąlygas per vadovėlinių tekstų skaitymą, simbolių interpretaciją ir kitokią (ne)formalią veiklą lietuviškąjį identitetą paversti vidiniu, t. y. suvokti ir priimti kaip savąjį naująjį *Aš* konstruktą. Taip pat ši metodologinė prieiga klasėje leistų mokytojams būti ne didžiųjų naratyvų skleidėjais, tačiau mokinių padėjėjais konstruojant naująjį identitetą.

Visa tai suponuoja galimybes tolesniems iš užsienių atvykusių mokinių identiteto tyrinėjimams per naujojo diskurso kūrimą, kuris remiasi šiuolaikine hermeneutine metodologija, sudaryti sąlygas ne tik atskleisti ir kritikuoti Lietuvos švietimo sistemą kaip nacionalistinio diskurso skleidėją, bet ir pasiūlyti alternatyvius sprendimo būdus.

Discussion

Post-modern philosophical context discloses possibilities of constructing identity as a multiple, fluid or hybrid phenomenon, which is opposed to the biological theory of nationalism, stating that identity is a given.

Educating the pupil, the Lithuanian system of education grounds on grand narratives, which form the foundation and guidelines for formation of the pupil; i.e. grand narratives strongly appeal to construction of pupils' identity. However, it was noticed that the curriculum is grounded on the nationalistic type discourse, which should be treated as a quality but not as creating conditions for cross-cultural (self-) education in the heterogenic classroom.

Oversees pupils who come to Lithuania get into the system of education, which is the spreader of the grand narrative. As a result, the pupil becomes the participant of power games. The winner in the process of identity construction is the one who has more powers. Seeking creation of the cross-cultural environment, it should be proposed to modify general curricula, textbooks, which are the manifestation of grand narratives, giving more powers to creation and spread of the pupil's different identity but not to imposing the Lithuanian identity as a quality.

The role of the teacher, who is also given a status of the representative of the grand narrative, becomes important too. Teachers should be familiarised, taught to recognise nationalist type discourses, which manifest themselves by breaking the pupils' possessed identity, causing fluctuations of identity, alienation to the existing environment.

As an alternative to the above mentioned problems the hermeneutic methodological approach in the classroom is presented. Reading texts in textbooks, interpreting symbols and involving in other (non-) formal activities, it creates conditions to turn Lithuanian identity into inner one; i.e., perceive and accept it as one's own new construct "I". In addition, this methodological approach in the classroom would enable teachers to be not spreaders of the grand narrative but pupils' assistants, constructing new identity.

All of it presupposes conditions for further researches into identity of oversees pupils through creation of the new discourse, which is based on modern hermeneutic methodology, creating conditions not only to disclose and criticise the Lithuanian system of education as a spreader of the nationalistic discourse but also to propose alternative ways of solution.

Literatūra • References

- Antinienė, D. (2011). *Lietuvos jaunimo tautinis tapatumas*. Kaunas: Technologija.
- Berger, P., Luckman, Th. (1999). *Socialinis tikrovės konstravimas*. Vilnius.
- Billig, M., Tajfel, H. (1973). Social categorization and similarity in intergroup behavior. *European Journal of Social Psychology*, 3 (1), p. 27–52.
- Bumblauskas, A. (2010). Lietuvos etninės įtampos kaip didžiųjų istorijos naratyvų priešpriešų išdava. Prieiga per internetą: <<http://www.mdl.lt/wp-content/upload/2011-lietuvos-etnines-itamos-kaip-didziuju-istorijos-naratyvu-priespriesu-isdava.pdf>>
- Cross, W. (1987). A two-factor theory of Black identity: Implications for the study of identity development in minority children. In J. Phinney & M. Rotheram (Eds.), *Children's ethnic socialization: Pluralism and development* (pp. 117–133). Newbury Park, CA: Sage.
- Čiočytė, D. (2005). Pasitikėjimas žodžiu skaitymo teorijose. *Knygotyra*, 45. Prieiga per internetą: <<http://www.leidykla.vu.lt/inetleid/knygot/45/straipsniai/str8.pdf>>
- Deaux, K. (1992). Personalizing identity and socializing self. In G. Breakwell (Ed.), *Social Psychology of Identity and Self-concept*. San Diego, CA: Academic Press.
- Duoblienė, L. (2011). *Ideologizuotos švietimo kaitos teritorijos*. Vilnius.
- Festinger, L. (1954). *A theory of social comparison processes*. Human Relations.
- Foucault, M. (1998). *Disciplinuoti ir bausti*. Vilnius: Baltos lankos.
- Foucault, M. (1998). *Diskurso tvarka*. Vilnius: Baltos lankos.
- Gadamer, H. G. (1999). *Istorija. Menas. Kalba*. Vilnius.
- Giddens, A. (2000). *Modernybė ir asmens tapatumas: asmuo ir visuomenė vėlyvosios modernybės amžiuje*. Vilnius: Pradai.
- Godon, R. (2004). Understanding, Personal Identity and Education. *Journal of Philosophy of Education*. Vol. 38, No. 4. Academic Search Complete.
- Lyotard, J. F. (2010). *Postmodernus būvis: ataskaita apie žinojimą*. Vilnius: Baltos lankos.
- Mažeikis, G., Lenkauskaitė, J. (2008). *Kooperuotų studijų (service-learning) adaptavimas Lietuvoje hermeneutinės pedagogikos atžvilgiu. Kooperuotų studijų sociokultūrinė adaptacija Lietuvoje*. Šiauliai.
- Mc Guire, W.J., Padaver-Singer, A. (1978). Trait Salience in the Spontaneous Self-concept. *Journal of Personality and Social Psychology*.
- Ricoeur, P. (2001). *Egzistencija ir hermeneutika: interpretacijų konfliktas*. Vilnius.
- Rubavičius, V. (2010). *Postmodernusis kapitalizmas*. Kaunas: Kitos knygos.
- Sigel, R. (2001). An Introduction to the Symposium on Social Identity. *Political Psychology*, 22. p. 111–115.
- Sotirou, P. (1993). Articulating a Hermeneutic Pedagogy: The Philosophy of Interpretation. *Journal of Advanced Composition*.
- Švarplys, A. (2008). Europinio tapatumo sunkumai: diskursas, kultūra, politika ir post-nacionalizmas. *Sociologija*, 2 (22). Mintis ir veiksmas.
- Ting-Toomey, S. (2005). Identity Negotiation Theory: Crossing Cultural Boundaries. In B. William Gudykunst (Ed.), *Theorizing About Intercultural Communication*. Sage Publications.

LINA GARŠVĖ

Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto
Edukacinių tyrimų mokslinio centro doktorantė.
Moksliniai interesai: vaikų identitetų ugdymo(si)
sąveikos, ugdymo filosofija.

Doctoral student of Scientific Centre of Educational
Researches of the Faculty of Education Studies,
Šiauliai University,
Scientific interests: interactions of (self-)development
of children's identities, philosophy of education.

Adress: P. Višinskio Str. 25, LT-76351, Šiauliai, Lithuania
E-mail: linagarsve@yahoo.com